

Nieuwsbrief leren

Leren en studeren thuis en op school

<http://users.skynet.be/lieven.coppens/nieuwsbrief.htm>

Abonneren? Mail!

Voorwoord

Een nieuw jaar betekent ook dat ik een nieuwe opmaak geef aan mijn nieuwsbrief. Dat weten de trouwe lezers intussen al. Een nieuwsbrief over leren moet immers een weerspiegeling zijn van de lerende mens: steeds in evolutie en nooit af.

Op het moment dat ik deze nieuwsbrief verzend, werd mijn website al meer dan 3500 maal bezocht. Dank aan alle mensen die intussen een bemoedigend woordje in mijn gastenboek hebben geschreven. Het doet altijd goed te weten dat het werk geapprecieerd wordt. Voortaan zal ik alle lezers van de nieuwsbrief op de hoogte brengen als er belangrijke zaken aan mijn webstek veranderd zijn. Momenteel zie ik ze wel als een aanvulling op mijn werk: je zult er niet onmiddellijk andere informatie vinden die los staat van de inhoud van de nieuwsbrieven.

Ik doe mijn best om alle individuele vragen die ik per mail krijg zo snel mogelijk te beantwoorden. Soms kan het wel een tijdje duren: mijn kennis is beperkt en een en ander moet ik zelf ook opzoeken. Antwoord krijg je, dat wel.

Voor dit schooljaar plan ik nog vier nummers. Van mei tot en met augustus gaan we er weer tussenuit.

Lieven

Survivalgids autisme

Wie kinderen en jongeren met een autismespectrumstoornis beter wil begrijpen en of begeleiden moet beslist deze gids lezen. Ik vond hem op de website van AutSider¹. Echt een must voor iedereen die met deze mensen begaan is!

Marc Segar werd geboren in april 1974 en stierf in december 1997 bij een auto-ongeval. Marc Segar had zelf het syndroom van Asperger. In de inleiding van zijn boek beschrijft hij kort hoe zijn leven verlopen is, met als besluit:

I have now decided to write a book with a purpose. It is aimed at passing on my experiences of surviving as an Asperger sufferer in a world where every situation is slightly different, for the benefit of other Asperger sufferers. I wish to lay out a set of rules and guidelines, in a style similar to that of the Highway Code, in a format which doesn't change therefore not causing unnecessary confusion. My points are intended to be phrased in ways which are unambiguous therefore not causing people to get confused or apply things out of context. I will probably have an audience which consists of both autistic people and non-autistic people. I would like to point out that many of the points I show might be down right obvious to some people but completely

¹ http://www.autsider.net/documentatie/documenten/pdf/autisme_survivalgids.pdf

De originele Engelstalige versie is onder andere te vinden op:

<http://www-users.cs.york.ac.uk/~alistair/survival/>,

<http://www.autismandcomputing.org.uk/marc.htm> en

<http://www.asperger-marriage.info/survguide/contents.html>

onder de titel: *A Survival Guide for People with Asperger Syndrome*.

alien to others and I therefore wish to stress that I do not mean to be patronising or pedantic. I choose to write this book now and not later because I feel that the relevant mistakes and lessons of my life are still clear in my head. Some people might see this book as being a little too worldly but I myself believe that if a borderline autistic person has to go out into this rather obnoxious world independently then the last thing they need is to be sheltered. I would strongly like to equip these people with the tricks and the knowledge they need in order to defend themselves and I don't wish to enforce opinions or be hypocritical. I have also drawn upon the benefits of constructive feedback from parents of other autistic people in writing this book. I would not like to feel that any of my autistic readers will be placed under unnecessary pressure to start reading this book.

In dit boek behandelt Marc Segar 31 verschillende situaties. Hij wil zijn lezers de vele ongeschreven regels die daaraan verbonden zijn op een ondubbelzinnige manier uitleggen. Ik haal willekeurig enkele punten uit het boek aan:

- + *Wanneer je over je problemen praat, probeer jezelf dan niet te veel omlaag te halen. Negatief gepraat veroorzaakt negatieve gevoelens en negatieve gevoelens maken je zwakker en minder weerbaar. Je wilt niet terecht komen in een neerwaartse spiraal.*
- + *Wanneer je iemand over straat ziet lopen die je kent, kan dat soms lastig aanvoelen. Maar wederzijds een korte blik uitwisselen, vluchtig glimlachen of lichtjes de wenkbrauwen optrekken is gewoonlijk genoeg.*
- + *Wanneer je in een gesprek de ander minder dan de helft van de gesprekstijd aankijkt, kan dat suggereren dat je verlegen bent (als je omlaag kijkt) of dat je staat te liegen (als je zijdelings wegstijkt).*
- + *Als iemand letterlijk iets tegen je zegt dat agressief klinkt, zoals "jij domme sukkel", met een glimlach, dan bedoelt die persoon dat als een grapje. Gewoonlijk moet je dit erg snel doorhebben.*
- + *Probeer oogcontact te maken met andere mensen omdat dit ertoe kan leiden dat ze jouw visie ook willen horen.*
- + *Het kan nodig zijn om je lachen in te houden om iets dat jij wel grappig vindt, maar andere mensen niet grappig vinden. Lachen is een van de beste emoties in de wereld en jezelf inhouden voelt benauwend. Niettemin kan lachen op de verkeerde momenten andere mensen irriteren.*
- + *Een uitnodiging voor een feestje betekent niet dat je er heen moet gaan als je dat niet wilt.*
- + *Het is soms lastig in te schatten of je al langer bij iemand thuis bent dan je gewent bent, of dat mensen willen dat je langer blijft. Als ze zeggen dat ze moe zijn, dan kan dit een vriendelijke hint zijn dat ze willen dat je gaat. Als ze glimlachen, veel oogcontact schenken en interesse tonen in wat je te vertellen hebt, dan willen ze waarschijnlijk dat je blijft.*
- + *Luister naar ieder advies of iedere instructie die je door jouw leraren aangereikt worden, zelfs als het je in eerste instantie onbelangrijk lijkt.*
- + *Wanneer je door de telefoon spreekt, kan het een hele opluchting zijn je te realiseren dat lichaamstaal en oogcontact niet langer belangrijk zijn. Daarentegen worden toonhoogte en een duidelijke stem belangrijker.*
- + *Wanneer je andere mensen belt, dan doe je dat niet te vroeg in de ochtend, noch laat in de nacht. Dit kan inhouden dat je erg geduldig zult moeten zijn.*

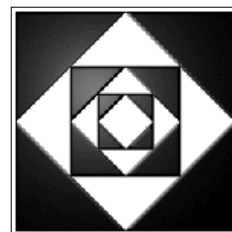
Dit is slechts een kleine greep uit de vele tips die in dit boek gegeven worden. Al deze tips kunnen vanzelfsprekend ook gebruikt worden door begeleiders van personen met een stoornis in het autismespectrum om hen beter met het leven te leren omgaan.

Vierkant voor wiskunde

De Nederlandse stichting *Vierkant voor Wiskunde* wil kinderen en jongeren de mogelijkheid geven om op een creatieve wijze met wiskunde om te gaan. In haar visie kan wiskunde voor hen een plezierige intellectuele uitdaging zijn. Op die manier oefenen ze spelenderwijs het logisch en abstract denken.

Op haar website <http://www.vierkantvoorwiskunde.nl> heeft de stichting een aantal wiskundige oefeningen en puzzels samengebracht die kunnen gebruikt worden voor kinderen en jongeren vanaf tien jaar. Daarnaast vind je er ook informatie over de andere activiteiten van de stichting.

Op de volgende bladzijde geef ik een voorbeeld van de oefeningen zoals je die op de website vindt.

Vierkant puzzel januari

Anne en Bart fietsen over een lange rechte weg naar elkaar toe. Anne rijdt met een snelheid van 15 km/u en Bart met een snelheid van 20 km/u. Ze beginnen op een afstand van 35 km van elkaar. Een vogel begint bij Anne op het moment dat Anne begint te fietsen en vliegt naar Bart met een snelheid van 40 km/u. Bij Bart aangekomen draait hij om en vliegt met dezelfde snelheid weer terug naar Anne. Bij Anne draait hij weer om en vliegt naar Bart en zo gaat hij door totdat Bart en Anne bij elkaar aangekomen zijn.

Welke afstand heeft de vogel in totaal afgelegd?

Mail je antwoord (met uitwerking, naam en leeftijd) naar puzzel@vierkantvoorwiskunde.nl

Vierkant voor Wiskunde, Birgit van Dalen en Relinde Jurrius, 2005

Wiskunde webwijzer

Op <http://www.wiskundeonderwijs.nl> vind je de overkoepelende website van de *samenwerkende niet-commerciële wiskunde(onderwijs)-websites* in Nederland. Op deze website krijg je onder andere een aanklikbare lijst van alle aangesloten websites en overzichtslijsten ingedeeld volgens de volgende onderwerpen:

- + Wiskunde als wetenschap.
- + Onderwijs.
- + Scholing en nascholing.
- + Lesmateriaal.
- + Activiteiten voor leerlingen.
- + Bronnen en verwijzingen.

Onder de titel *Lesmateriaal* zitten er links verborgen naar een twintigtal verschillende sites die materialen rond wiskunde ter beschikking stellen. Wat deze website daarenboven bijzonder aantrekkelijk maakt is de mogelijkheid om op elk van de aangesloten websites afzonderlijk maar ook tegelijkertijd naar iets te zoeken.

Met dank aan *Magda Vandoninck* voor de tip!

Een krachtige leeromgeving voor kinderen met aandachtsstoornissen

Op de website <http://www.kidsource.com> vond ik de volgende tips die zouden moeten helpen om een krachtige leeromgeving uit te bouwen voor kinderen die problemen hebben met aandacht. Een overzicht:

- + Laat kinderen met een aandachtsstoornis dicht bij het bureau van de leerkracht zitten, maar doe dit op een manier dat ze een deel blijven van de gewone klasindeling.
- + Plaats de kinderen met een aandachtsstoornis vooraan met hun rug naar de rest van de klas zodat de andere leerlingen uit hun gezichtsveld blijven.
- + Omring kinderen met een aandachtsstoornis met goede rolmodellen, bij voorkeur met leerlingen die zij als belangrijk ervaren. Moedig paarsgewijs en coöperatief leren aan.

- + Vermijd prikkels die kunnen afleiden. Probeer kinderen met aandachtsstoornissen niet te dicht bij plaatsen met een groot beloop, verwarmingstoestellen, deuren of ramen te plaatsen.
- + Kinderen met aandachtsstoornissen kunnen niet goed om met veranderingen. Vermijd zo veel mogelijk overgangen, verplaatsingen (hou hen in de gaten bij uitstapjes), verschuivingen in de planning en onderbrekingen.
- + Wees creatief! Zorg voor een prikkelarme studieruimte. Geef alle leerlingen toegang tot deze ruimte zodat de leerling met een aandachtsstoornis zich niet anders voelt dan de anderen.
- + Moedig de ouders aan om een geschikte studeerruimte thuis op te zetten, met vaste tijden en routines voor studeren, nakijken van huiswerk en geregeld controleren en organiseren van handboeken en boekentas.

Ook de instructies kunnen aangepast worden:

- + Onderhoud oogcontact tijdens verbale instructie.
- + Zorg er voor dat opdrachten helder en beknopt zijn. Zorg er voor dat dagelijkse instructies consistent zijn.
- + Vereenvoudig complexe opdrachten en vermijd meervoudige instructies.
- + Zorg er voor dat de leerlingen de opdrachten begrijpen voor ze aan het werk gaan.
- + Indien nodig, herhaal de instructies dan op een kalme en positieve manier.
- + Zorg er voor dat de leerlingen zich op hun gemak voelen als ze om hulp vragen (veel kinderen met een aandachtsstoornis vragen niet om hulp).
- + Bouw de hoeveelheid hulp geleidelijk aan af, maar denk er aan dat deze kinderen meer en langer hulp nodig hebben dan het gemiddelde kind.
- + Controleer de agenda dagelijks:
  - Vergewis je ervan dat de leerling de opdrachten elke dag correct opschrijft. Indien de leerling dit niet zelfstandig kan, moet hij daarbij geholpen worden.
  - Handteken de agenda dagelijks als bewijs dat het huiswerk is gemaakt (de ouders tekenen best ook).
  - Gebruik de agenda als dagelijks communicatiemiddel met de ouders.

Hou bij het geven van opdrachten met het volgende rekening:

- + Geef nooit meer dan een taak tegelijk.
- + Controleer regelmatig en blijf ondersteunen.
- + Pas opdrachten aan. Neem contact op met deskundigen om de specifieke sterke en zwakke kanten van elke student te kennen. Stel een individueel handelingsplan op.
- + Zorg er voor dat je kennis test en geen aandacht.
- + Geef voor sommige taken extra tijd. Kinderen met een aandachtsstoornis kunnen traag werken. Straf hen niet omdat ze extra tijd nodig hebben.
- + Denk er aan dat kinderen met een aandachtsstoornis gemakkelijk gefrustreerd raken. Stress, druk en vermoeidheid kunnen hun zelfbeheersing ondermijnen en tot moeilijk gedrag leiden.

Observatielijst schrijven en handschriftontwikkeling

Op de website van de interconfessionele pabo¹ van Amsterdam en Alkmaar, vond ik een handig observatieformulier dat kan gebruikt worden bij het analyseren van schrijfproblemen (kijk hiervoor op <http://beta.hs-ipabo.edu/>). Mijn aandacht werd hierop gevestigd door *Hans Nijtmans*, die op <http://www.handschrift.eigenstart.nl> een zeer interessante portaal-site opbouwt op rond schrijven en schrijfmotoriek.

Het observatieformulier omvat de volgende onderdelen:

- + Het observeren van het zitten:
  - Meubilair.
  - Zithouding.
- + Pengreep.
- + Spierspanning.
- + Materiaal.

¹ Pabo: Pedagogische academie voor het basisonderwijs.

- + Progressie.
- + Papierligging.
- + Grafische vormgeving.
- + Lettertraject.
- + Algemene indruk van het schrijfproduct.
- + Algemene indruk van de technische vaardigheid.
- + Schrijftempo.

Heel belangrijk is dat na de beoordeling van de onderdelen op verschillende criteria er ook korte tips gegeven worden om bepaalde problemen te remediëren. Je kunt de volledige observatielijst snel ophalen via de website van *Hans Nijtmans*. Kijk onder de titel: *test- en observatie-instrument*.

Een kind met ontwikkelingsdyspraxie in de klas

Op de website van de Mytylschool¹ in het Nederlandse Tilburg vond ik een uitgebreid artikel over kinderen met ontwikkelingsdyspraxie in de klas (kijk hiervoor op <http://www.mytylschooltilburg.nl>).

Na een korte omschrijving van wat ontwikkelingsdyspraxie is, wordt er aandacht geschonken aan de volgende principes die gelden voor kinderen met dit probleem.

- + Pedagogische principes:
  - De omgeving moet goed begrijpen wat het probleem is, pas dan kan er gewerkt worden aan verbeteringen.
  - Het kind en diens omgeving moeten met het probleem leren omgaan; aanpassen van de manier van werken, compenseren van de motorische problemen door een ander strategie te gebruiken, de omgeving aanpassen etc.
  - Steeds opnieuw geconfronteerd worden met wat je niet kan, roept frustratie en onmacht op. Een gevolg daarvan kan faalangst zijn. Het ene kind reageert met naar binnen gekeerd gedrag wordt afwachtend en angstig; het andere kind kan juist reageren met naar buiten gericht gedrag; snel boos, onrustig en uitdagend. Plaats dit gedrag in het licht van onmacht en niet van onwil.
  - Bij 'attributieproblemen' de 'externe attributiestijl' ombuigen naar een 'interne' door de oorzaak van de prestatie bij het kind te leggen ("zie je wel dat je de letter goed kunt maken als je hardop meepraat").
  - Het is belangrijk om uit te gaan van de sterke kanten van het kind, zoals enthousiasme, inzet, cognitieve mogelijkheden, om de zwakkere kanten te compenseren.
  - Van fouten kun je leren, en fouten maken mag. Maar het is niet wenselijk het kind (onnodig) fouten te laten maken met de verwachting dat ze leren van hun fouten. Het kind maakt zo vaak fouten, of het gaat zo vaak verkeerd dat het meestal weet als er iets verkeerd gaat. Het is de kunst samen te bedenken hoe fouten voorkomen kunnen worden, oplossingen te bedenken en naar oplossingen te zoeken.
  - Stellen van vragen over de taakuitvoering helpt motorisch te leren ('sharing knowledge'); wat gaat er nu precies mis en wat kunnen we doen om het te voorkomen?
  - Zelf kiezen voor een (haalbaar!) doel bevordert de motivatie. Laat het kind dus zelf een doel stellen en help het om dit doel haalbaar te maken. Hierbij hoort ook weten wat je wilt leren, hoe je het gaat doen en achteraf beoordelen of het 'plannetje' gelukt is. Kies steeds 1 doel of 1 stap en werk niet aan teveel dingen tegelijk!
  - Luister goed en kijk goed naar de oplossingsstrategie die het kind vaak al zelf heeft aangeleerd of zelf heeft verzonnen. Kinderen zijn vaak heel goed in staat om aan te geven wat en waarom iets beter gaat als ze het op een andere manier doen. Als het verwoorden moeilijk is, toch de tijd nemen om er samen achter te komen (guided discovery; samen ontdekken).
  - Het kind leert het beste van succeservaringen. Het gevoel van controle bevordert de motivatie en motivatie bevordert de leermogelijkheden.
- + Praktische - methodische principes:
  - Gesteund bewegen gaat beter dan vrij bewegen.
  - Meerdere vaste punten gebruiken, waarbij het kind met de armen kan steunen en kan schuiven over de onderlaag (in plaats van een vrije beweging waarbij de arm wordt opgetild) geeft een betere controle en sturing van de beweging.

¹ Mytylschool: school voor kinderen met een lichamelijke handicap

- Zware voorwerpen bewegen gaat beter dan lichte voorwerpen. Het sturen van een beweging verloopt vaak beter met een relatief zwaar voorwerp dan met relatief licht voorwerp. Dit komt onder andere omdat een relatief zwaar voorwerp meer zintuiglijke informatie geeft dan een relatief licht voorwerp. Bovendien vraagt een relatief zwaarder voorwerp om een grotere krachtsinspanning om het voorwerp in beweging te brengen en met meer inzet van kracht is de beweging beter te doseren. Bij zeer geringe krachttinzet - bij een heel licht voorwerp - is het moeilijker 'op maat te sturen'.
- Snel bewegen gaat beter dan langzaam bewegen. Bij problemen met het doseren van kracht of bij onvoldoende vaardigheid in het doseren van de kracht gaat snel bewegen zonder gedefinieerd eindpunt makkelijker dan langzaam, nauwkeurig bewegen. Dit is een strategie die DCD kinderen vaak kiezen. Een hoger bewegingstempo als strategie is slechts bruikbaar bij bepaalde taken. Bij het trekken van een rechte lijn op papier waarbij de lengte van de lijn niet vooraf vaststaat, is het slim om het bewegingstempo relatief hoog te maken; het als het ware laten 'wegschieten' van de beweging. Maar dit geldt niet als er in min of meerdere mate nauwkeurigheidseisen gesteld worden, want dan moet er tijdig en nauwkeurig geremd worden. Dus afhankelijk van de taak is een hoger bewegingstempo wel/niet een zinvolle strategie. Bij nauwkeurig bewegen is het beter andere strategieën te benadrukken, zoals gesteund bewegen, met meer weerstand bewegen, het voorwerp verzwaren, vertragen bij nadering van het eindpunt van de beweging.
- Kleine bewegingen gaan nauwkeuriger dan grote bewegingen. Bij kleine bewegingen kun je automatisch meer steun op een onderlaag toepassen, dan bij grote bewegingen (daar moet de arm vaak bij opgetild worden). Nauwkeurig op een schoolbord schrijven (vanuit de 'schouder') is dus moeilijk. Vaak wordt er met kinderen met een ontwikkelingsachterstand ten aan zien van b.v. voorbereidend schrijven eerst groot geoefend om vervolgens naar klein toe te gaan. Het is beter om de bewegingsgrootte aan te passen aan de actuele mogelijkheden van het kind en vooral meer ondersteuningsmogelijkheden te bieden.

Het belangrijkste gedeelte van dit artikel bestaat echter uit het toepassen van deze principes op acht verschillende domeinen:

- + Schrijven en schrijfvoorbereiding:
  - Schrijfhouding en armpositie.
  - Pengreep.
  - Penvoering.
  - Keuze tussen cursief of blokschrift.
  - Het aanleren van nieuwe letters.
  - Linkshandig schrijven.
  - Krachtdosering.
  - Leesbaarheid.
  - Schrijfmateriaal.
  - Schrijven als middel (taal, rekenen).
- + Computergebruik.
- + Werktempo.
- + Zelfredzaamheid.
- + Ruimtegebruik in de klas.
- + Handarbeid.
- + Werken met losse materialen zoals letterdoos, rekenblokjes, puzzels, ...
- + Spelen en spelletjes.

Bij elk onderdeel dat hierboven vermeld werd, staan er tientallen tips. Een absolute aanrader voor ouders en begeleiders die geconfronteerd worden met een kind met ontwikkelingsdyspraxie en het echt willen helpen.

Je kunt het volledige artikel (11 pagina's) snel raadplegen via de website van *Hans Nijtmans*. Kijk onder de titel: *motorisch onhandig (DCD)*.

